

Ders 2

13 Eylül 2006

Bölüm 1. Giriş: Platon, *Savunu*

Professor Steven Smith: Bugün Platon'a başlayacağız, Platon'un Sokrates *Savunusu* ile. Bu Siyaset Felsefesi çalışması için en iyi giriş metnidir. Neden? İki neden vereyim. Birincisi, o disiplinimizin meşhur kurucusu, siyaset biliminin kurucusu Sokrates'i hemşerilerinden oluşan bir jüri önünde kendini açıklarken, yaşam tarzını, kendini savunurken sunmaktadır. Sokrates hakkında bugün, birazdan, daha fazla bahsedeceğim. Bu eser Sokrates'i kamusal bir forumda konuşurken ve felsefenin siyasal yaşam için değerini savunurken gösteriyor. Ve ikinci olarak, *Savunu* siyaset felsefesinin şehirle¹, siyasal iktidar ile olan ilişkisindeki kırılma noktasını sergilemektedir. *Savunu* sadece belli bir kişiyi, Sokrates'i yargılamamaktadır, fakat bizatihi felsefe fikrini yargılamaktadır. En başından itibaren, felsefe ve şehir, felsefe ve siyasal yaşam birbiri ile gerilimli bir ilişki içinde olmuştur. Göreceğimiz üzere Sokrates şehir tarafından gençliği yozlaştırmakla ve Tanrılara karşı inançsızlıkla suçlanmıştır, öyle değil mi? Bir diğer ifadeyle, çok ağır bir suç, ihanetle suçlanmıştır. Benim bildiğim başka hiçbir eser bu çatışmayı daha iyi anlamamıza imkân sağlamaz. Düşünce özgürlüğü ve siyasal yaşamın gerekleri arasındaki zorunlu ve kaçınılmaz çatışma... Bu iki şey, bu iki iyi şey, yani düşünce özgürlüğü ve siyasal yaşam birbiriyle uyumlu mudur yoksa zorunlu olarak birbirleriyle çatışma halinde midir? Kimi açılardan bu bana *Savunu*'nun bizden düşünmemizi istediği temel soruymuş gibi geliyor. Doğru mu?

Şimdi kuşaklar boyunca, *Savunu* ifade hürriyeti ihlalinin bir sembolü olarak öne çıkmıştır. Bu eser sorgulanmış hayata bağlı olan bireyi, önyargılı ve sofu bir kalabalığa karşı savunur. Yine, bazı açılardan güruh ile karşı karşıya kalan birey hakkındaki bu görüşün en açık bir ifadesi, John Stuart Mill adlı çok meşhur bir 19.yy sivil liberteryenin bir eserinde bulunur. *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde Mill, "Bir zamanlar kendisi ile zamanının hukuki otoriteleri arasında unutulmaz bir çarpışma olan Sokrates adında bir adamın yaşadığı insanlığa ne kadar hatırlatılsa azdır" demiştir. Tekrar tekrar, Sokrates ifade hürriyetinin bir şehidi olarak tasvir edilmiş, ve

¹ Ç.N. Burada "şehir", Yunancadaki *polis* yani kent-devleti, site-devleti anlamında kullanılmaktadır.

Mill bunun meşhur bir örneğidir, çeşitli zamanlarda bir miktar abartılarak İsa, Galileo, Sir Thomas More ile karşılaştırılmış ve Henry David Thoreau'dan, Gandhi ve Martin Luther King'e değin düşünür ve siyasi aktivistler için bir rol modeli olarak kullanılmıştır. İşte, Sokrates siyasal direnişin ve siyasal güce/iktidara direnişin ve kontrolsüz/sınırlanmamış yönetimin bireye yönelik tehlikelerinin merkezi sembolü haline gelmiştir.

Fakat diyebilirsiniz ki bu *Savunu* okuması, ifade hürriyeti hakkında bir nevi brifingdir ve sansür ve zulmün tehlikelerine karşı bir uyarıdır. Bu okuma biçiminin yüzyıllardır, en azından son yüz elli yıl boyunca oldukça etkili olmasına rağmen kendinize şunu sormalısınız: Bu Platon'un niyet ettiği okuma biçimi midir? Platon diyalogu bizim bu şekilde okumamızı mı istemiştir? Benim bir hocamın söylediği gibi, "Siz Platon'u kendinize göre okuyun, ben onu kendisine göre okuyacağım." Peki, Platon bu diyalogun nasıl anlaşılmasını istemiştir? Dikkat edin, Sokrates kendisini hiçbir yerde sınırlanmamış ifade hürriyeti doktrinine referansla savunmamaktadır. Daha ziyade, savunma konuşmasının sonuna doğru ortaya koyduğu şekliyle, Sokrates sadece sorgulanmış hayatın yaşanmaya değer olduğunu ileri sürmektedir. Bir diğer ifadeyle, sadece sürekli bir biçimde kendi düşüncelerini açık hale getirme, çelişki ve tutarsızlık kaynaklarını ortadan kaldırma mücadelesi verenlerin değerli hayatlar sürdürdükleri söylenebilir. Sokrates dinleyicilerine kendinden emin ve mağrur bir şekilde şöyle der: "Sorgulanmamış hayat yaşanmaya değer değildir." Onun için başka hiçbir şey önemli değildir.

Bir diğer ifadeyle, onunki, ifade hürriyetinin değeri hakkında genel bir doktrin olmaktan ziyade oldukça kişisel, pek çok açıdan oldukça bireysel bir kişisel mükemmeliyet arayışıdır. Fakat yine de denilebilir ki, Sokrates bu oldukça özel kişisel mükemmelleşme arayışı içine girmiş olsa da *Savunu*'nun ve onun öğretisinin bir kimsenin gözden kaçıramayacağı siyasi bir yönü vardır. Diyalogun veya söylevin kalbinde kendisini suçlayanlar ile Sokrates arasında, belki de doğrudan hiç telaffuz edilmemiş, Atina şehrinde geleceğin vatandaşları ve devlet adamlarını yetiştirme hakkına kimin sahip olduğu sorusu üzerine bir tartışma yatmaktadır. Sokrates'in savunma konuşması, her platonik diyalogda olduğu gibi, nihai tahlilde eğitim hakkında bir diyalogdur. Kim öğretme hakkına sahiptir, kim eğitime hakkına sahiptir?

Bu pek çok açıdan Sokrates için tüm zamanların temel sorusudur. Bu gerçekte kimin yönettiği veya başka bir ifadeyle kim yönetmelidir sorusudur.

Yine, Sokrates'i yargılayan şehrin herhangi bir şehir olmayıp özel bir şehir olduğunu, Atina olduğunu hatırlayın. Ve Atina, insanlık tarihinde yakın zamanlara değin var olmuş en meşhur demokrasi idi. Yakın zamanlara kadar dememin nedeni, sizin de bildiğiniz gibi, Amerikan demokrasisinin ortaya çıkmış olmasıdır. Fakat en azından on sekizinci veya on dokuzuncu yüzyıla değin var olmuş en meşhur demokrasidir. Sokrates'in jüri önündeki konuşması belki de en meşhur demokrasinin kendisini yargılama teşebbüsüdür. Yargılanan sadece Sokrates değildi. Sokrates Atina'nın demokrasisinin kendisini yargı önüne çıkarmaya niyetlidir. *Savunu*, yalnızca Sokrates'i Atina şehrinin önünde kendisini savunmaya zorlamamaktadır, aynı zamanda Sokrates Atina şehrini yargının önüne çıkartmakta, felsefenin yüksek mahkemesi önünde ona kendisini savundurmaktadır. Evet, diyalogdaki müteakip tartışma kimin yönetme yetkisine sahip olduğu hakkındaki bir mücadele olarak okunabilir. Halk mıdır? Atina mahkemesi midir, "halk" anlamına gelen Yunanca kelimeyi kullanırsak *dēmos* mudur, yoksa filozof-kral Sokrates midir nihai siyasi otorite ile donatılacak olan? Pek tabii ki arayış budur ve çok daha canlı ve açık bir şekilde *Devlet*'te ele alınmaktadır, ancak bu arayış *Savunu* boyunca sürmektedir ve Sokrates'in sorduğu sorunun eser boyunca bu olduğunu görmezseniz *Savunu*'yu anlayamazsınız.

Bölüm 2. Diyalogun Siyasal Bağlamı

Tahtaya bazı isimler ve bazı tarihler yazdım, çünkü biraz bu diyalogun siyasal bağlamından bahsetmek istiyorum. Bir kişi *Savunu*'yu gayri adil bir grup tarafından veya gayri adil bir siyasi yönetim tarafından sıkıştırılan adil bir kimsenin içine düştüğü zor durumun eskimeyen bir sembolü olarak okuyabilir. *Savunu*'yu okumanın hiçbir mahsuru yoktur. Yine, bu soru Platon'un *Devlet*'te Platon'un kardeşi olan Glaucon adlı karakterin Sokrates'e gerçekten adil olmanın mı yoksa sadece adil görüntüsüne sahip olmanın mı daha iyi olacağını sormasıyla ele alınır. Sokrates'in cevabı, sonucu zulüm görmek ve ölüm bile olsa adil olmanın daha iyi olduğu yönündedir. Fakat yargılama sadece adil olanla adil olmayanın karşılaşmasının eskimeyen bir sembolü değildir; yargılama siyasal zamanın belli bir anında vuku bulmuş gerçek bir tarihsel

olaydır ve bence bu davayı Sokrates'in hem lehine hem de aleyhine olarak nasıl anladığımız da oldukça etkilidir.

Bu bağlam hakkında biraz konuşmama izin verin. Sokrates'in yargılanması 399 yılında olmuştur ve tüm bu tarihler milattan öncesine aittir. Bazılarınızın bilebileceği gibi bu yargılama meşhur Peleponnes Savaşının hemen sonrasına rastlar. Bu savaş Sokrates'ten bir miktar daha yaşlı olan çağdaşı Thucydides tarafından aktarılmıştır. Tarihi Thucydides tarafından yazılmış olan bu savaş Yunan dünyasının iki büyük gücü Sparta ve Atina ile onların müttefikleri arasında geçmiştir. Sparta ile savaşan bu Atina siyasal gücünün ve prestijinin zirvesinde olan ve yine adı zirvede olan en önemli vatandaşı Perikles'in liderliğinde olan Atina idi. Perikles'in liderliğinde Atina meşhur Akropolis'i inşa etmişti. [Perikles yönetimi] Atina'yı büyük bir deniz gücü haline getirmiş ve daha önce görülmemiş bir artistik ve kültürel yaşam yaratmıştır. Bugün bile Atina'nın bu dönemi basitçe Perikles Atinası olarak bilinir.

Fakat Atina [başka bir açıdan da] dünyada öncesi olmayan bir şeydi; Atina bir demokrasiydi. Ve yine bugün bile "Atina demokrasisi" deyimi demokratik yönetimin bugüne değin var olmuş en ideal şeklini akla getirir. "Biz Hellas'ın okuluyuz."² Bunlar Perikles'in Thucydides tarafından aktarılan cenaze söylevinde dinleyicilerine övünerek söylediği sözlerdir. Perikles, "Biz şehrimizin kapılarını tüm dünyaya açar ve hiçbir yabancıyı, bir düşmanın gözleri bizim cömertliğimizden istifade edecek olsa bile, öğrenme ve gözlemlene fırsatından mahrum bırakmayız" diyerek övünür. Bu konuyla ilgili sizin sorabileceğiniz bir soru dünyanın ilk en özgür ve en açık toplumunun nasıl olup ta kendi cehaleti hakkında özgürce konuşan ve erdem ve insanın mükemmelliğini önemseydiği kadar başka hiçbir şeyi umursamadığını söyleyen bir insanı ölüme mahkûm edebildiğidir. Şimdi, savaşın başlangıcında Sokrates 40 yaşın az altındaydı. Ve konuşmadan öğrenmekteyiz ki, Sokrates'in kendisi orduda bulunup ülkesinin savunmasına hizmet etmiştir. Gördüğünüz gibi Peleponnes Savaşı oldukça uzun bir zaman, aralıklarla neredeyse 30 yıl sürmüştür ve Atina'nın mağlubiyeti ve Atina'nın başına Atina'yı bir yıl yönetecek Sparta yanlısı Otuzlar Tiranlığı olarak bilinen bir oligarşinin getirilmesi ile 404 yılında son bulmuştur. Sonraki yıl, 403, Tiranlar, namı diğer Otuzlar düşürülmüş ve demokratik yönetim Atina'da yeniden tesis edilmiştir.

² Ç.N. Hellas, Yunanistan'ın Yunancadaki adı.

Sadece üç yıl sonra, her biri Sparta oligarşisine karşı demokratik direniş hareketinin bir parçası olmuş Anytus, Meletus ve Lycos adında üç adam Sokrates'e yönelik suçlamalarda bulunmuştur. Suçlamalar: gençlerin ahlakını bozmak ve şehrin inandığı Tanrılara inanmamak. Gördüğünüz gibi suçlamalar kendileri demokratik direniş hareketinin bir parçası olmuş kişiler tarafından getirilmiş ve Anytus ve Meletus isimleri metinde okuduğunuz gibi konuşmada geçmektedir. Yani, Sokrates'e yöneltilen suçlamalar gökten düşmemiştir. Belki de soruyu farklı bir şekilde ifade etmeliyiz. "Neden Atinalılar Sokrates'i yargıladılar?" sorusunu değil, "Neden onlar Sokrates'in hukuku ve hukukun otoritesini sorgulama pratiğine bunca zaman müsaade ettiler?" sorusunu sormalıyız. Tamam mı? Bu [tabloya] bir de demokrasinin yakın zamanda yeniden tesis edildiğini ve Sokrates'in arkadaşlarının ve eski öğrencilerinin nefret edilen Otuzlar Tiranlığı ile ilişkilendirildiği gerçeğini ekleyin.

Otuzların üyeleri arasında Critias adlı bir adam bulunmaktaydı. Bu kişinin adıyla bir platonik diyalog vardır ve bu kişi Platon'un bir akrabasıdır. Yine bu gurubun bir başka üyesi Charmides adında bir kişidir. Charmides Platon'un amcası olup onun da adını taşıyan bir platonik diyalog vardır. Platon'un kendisi hayatının çok sonlarında meşhur Yedinci Mektubu'nda, akrabaları tarafından Otuzlar yönetimine katılmaya davet edildiğini söylemiştir. Platon daha sonra [Otuzlar Tiranlığı için] "O kadar nefret uyandırıcı bir hale gelmişlerdi ki, önceki demokratik yönetim onların yanında bir altın çağ gibi gözükmekteydi" demiştir. Söylemek istediğim şey, Sokrates'in bir çok öğrencisi ve arkadaşının, Platon'un kendisi de dâhil olmak üzere, Atina'yı kısa bir süre yönetmiş olan bu oligarşik yönetimle bağlantısının olduğudur. Ve Sokrates'in kendisi de şüphe altındaydı. Bugün bile biz sıklıkla hocaları, öğrencilerine ve arkadaşlarına bakarak yargılamıyor muyuz? Hiç kimse şüpheden masum değildir. Sokrates'in kendisi Alcibiades adlı bir adamın yakın arkadaşı idi, muhtemelen Perikles'ten sonraki kuşakta Atina'nın en önde gelen karakteri. Alcibiades sonu felaket olan Sicilya seferini organize eden kişiydi ve daha sonra da hayatını Sparta safına geçerek sona erdirdi. Bu arada, Alcibiades'in Sokrates ile olan karmaşık ilişkisi Platon'un *Sempozyum*'unda sarhoş bir şekilde konuşan Alcibiades'in kendisince nakledilir.

Evet, görebileceğiniz gibi Sokrates'in yargılanması, okuduğunuz küçük söylev, bir askeri mağlubiyetin, direnişin, komplo ve ihanetin gölgesinde gerçekleşmiştir.

Sokrates yargılanma anında 70 yaşındaydı. Böylece, ortam oldukça gergin bir siyasal çevreydi. Bugün bizim cumhuriyetimizde şahit olduğumuz partizan çekişmelerden çok daha kırılğan bir ortam... Öyle olduğunu umut ederim.

Bölüm 3 Sokrates'e Yöneltilen Suçlamalar

Tamam mı? Evet, konuşmanın siyasal bağlamından uzaklaşıp suçlamalar hakkında konuşmama müsaade edin. Suçlamalar diyorum çünkü eğer dikkatle okursanız, Sokrates'e yönelik olarak iki suçlamanın olduğunu görürsünüz. Konuşmanın başında Sokrates, o anki suçlayıcılarının, yani demokratik direniş savaşıçıları Anytus ve Meletus'un, ve onların suçlamalarının kendisine yönelik olumsuz bir önyargının oluşmasından sorumlu daha önceki bir suçlayıcılar kuşağının devamı olduklarını ileri sürer. Sokrates jüriye "Bu suçlamalar yeni değildir" der ve jürinin pek çok üyesinin kendisi hakkında olumsuz bir fikre sahip olacağını söyler. Bu yoğun jüri seçimlerinin yapılacağı ve insanlara "Dava hakkında bir kanaatin var mı?" diye soracakları günden önceki gündür. Sokrates'e göre, birçok jüri üyesi Sokrates'i tanıyor olacaktır veya kesinlikle onun hakkında bir şeyler işitmiş olacaktır ve zaten önceki suçlamalar nedeniyle onun hakkında olumsuz bir kanaat oluşturmuş olacaktır.

Bir komedi şairi, evet, bir komedi şairi, adını tahtaya yazdığım oyun yazarı Aristophanes'e gönderme yapar Sokrates. Aristophanes Sokrates'e karşı ilk önyargıyı yaratmış kişidir. Bu komedi şairinin yarattığı önyargı neydi? Aristophanes ve komedi şairine gönderme Platon'un *Devlet*'in X. Kitabında, felsefe ve şiir arasındaki eski çekişme dediği şeyin bir kısmıdır. Bu çekişme Platon'un diyaloglarının değişmez, merkezi bir konusudur, sadece Aristophanes ve Sokrates'in aynı yemek masasında yan yana resmedildiği *Sempozyum*'da değil. Aynı zamanda önümüzdeki hafta okuyacağımız *Devlet*'in de temel özelliğidir bu. Bu eserde Sokrates, eğer siyasal adaletin talepleriyle uyumlu hale getirilecekse edebiyatın kontrol edilmesi ve sansüre tabi olması hususunda iyi tasarlanmış bir öneride bulunur. Aslında, bir bakıma *Devlet*'i onun şiire dair arka planını ve Sokrates'in şiir geleneği ile ve kendisinin komik şair dediği kişi ile olan bu uzun süreli çekişmesini anlamaksızın kavrayamayız.

Filozof ve şair, [yani] Sokrates ve Aristophanes arasındaki bu çekişmenin özü sadece estetik bir yargı meselesi veya sadece estetik bir çekişme olmayıp oldukça siyasi

veya en azından bazı yönleriyle oldukça siyasidir. Bu çekişme, gelecekteki vatandaş ve kamusal lider kuşaklarını eğitmeye en ehil kimin olduğu sorusunun özüne iner. Shelly'nin ilkesini kullanacak olursak, filozoflar mı yoksa şairler mi insanlık için doğru kanun koyuculardır? Sokrates'in döneminde hangisi insanlık için kanun koyuyordu? Yunanlılar kahramanlık erdemi ve kamusal yaşamın örnek modellerini ortaya koyan Homer ve Hesiod'un zamanına değin yüzyıllarca geri giden, yüzyıllık bir şiir eğitimi geleneğine hâlihazırda sahiptirler. İncil bizim dünyamız için ne ise, Homerik destanlar da Yunanlılar için oydu. Yani, Tanrıların yaşamı, onların dünya ile olan ilişkileri, insanlara uygun olan erdemler gibi konularda [bu destanlar] nihai otorite idi. Aristophanes'in burada büyük bir temsilcisi olduğu şiir geleneği tarafından onaylanan erdemler savaşçı kültürün, savaşçı halkların ve savaş halindeki insanların erdemleriydi. Bunlar yüzyıllarca Yunanlılara rehberlik eden ve onların büyük bir güç olmalarına katkıda bulunan niteliklerdi. Bu erdemler, Sparta'nın yanı sıra Atina'nın küçük dağınık halklardan zirveye tırmanmasına ve büyük bir dünya gücü olmasına katkıda bulunmuş ve onların Rönesans Floransa'sı, Elizabeth İngiltere'si ve Otuzlu yılların Weimar'ına benzer sanatsal, entelektüel ve siyasi başarılarla ulaşmasına olanak tanımıştır.

Sokrates ve onun gönderme yaptığı şiir geleneği arasındaki bu çekişmedeki asıl mesele nedir? Birincisi, Sokrates'in öğretme biçimi şairlerinkinden oldukça farklı, öyle değil mi? Burada kimse *İlyada*'nın açılış mısrasını biliyor mu? Homer'in *İlyada*'sının, ilk mısrasını bilen var mı? Bunu liseden hatırlayan var mı? "Söyle Tanrıça Achilles'in gazabını," öyle değil mi? "Söyle Tanrıça Achilles'in gazabını." Şairler kahinseldir, öyle değil mi? Şairler kendilerine şarkılarla ilham vermeleri, insanüstü güçlere, cesarete ve öfkeye sahip insanlar hakkında hikâyeler anlatabilmek için, kendilerini ilhamla doldurmaları için Tanrılara ve Tanrıçalara sesleniyorlar. Buna karşılık, diyebiliriz ki, Sokrates'in metodu kehanetsel değildir. [Bu metod] hikaye anlatmak değildir; karşılıklı konuşmaya, argüman geliştirmeye dayanır ve eğer onun kullandığı kelimeyi kullanırsak, diyalektiktir. Sokrates argümanlar geliştirir ve hangi argümanın rasyonel irdeleme ve tartışmadan başarıyla çıkabileceğini görmek için başkalarının bu argümanları kendisiyle tartışmasını ister. Homer'in *İlyada* ve *Odise*'sinde argüman yoktur. Güçlü ve ikna edici hikâyeler dinlersiniz ama argüman işitmezsiniz. Başka bir ifadeyle, Sokrates, hikâyeye anlatmayı ve belli mısraları, beyitleri tekrar etmeyi değil

sürekli olarak sorgulamayı bu yeni siyasi eğitimin özü haline getirir. Sokrates, şairlerin öğretme metotlarını sorgular.

Fakat, ikinci olarak, yine, Homer ve şairler savaşta insanların erdemlerinin şarkısını söylemektedir. Sokrates savaşçı vatandaşı tamamıyla yeni bir vatandaş tipiyle, tümüyle yeni vatandaşlık erdemleri setiyle ikame etmek istemektedir. Yeni Sokratik vatandaş, bir süre için onu böyle adlandıralım, yeni Sokratik vatandaş eski Homerik savaşçıyla bazı ortak özelliklere sahip olabilir. Fakat Sokrates nihai olarak askeri muharebeyi, sonucunda en iyi argümana sahip olan kişinin muzaffer ilan edildiği, isterseniz sözel muharebe diyebileceğimiz, yeni bir muharebeyle ikame etmek istemektedir. Bırakın en iyi argüman ve en iyi argümana sahip olan galip gelsin. Temelde, meşhur Sokratik argüman metodu, Sokrates öncesi muharebe ve mücadele kültüründen geriye kalan tüm şeydir. Yeni Sokratik vatandaş argüman ve diyalektik sanatında eğitilecektir. Birazdan bunun ne anlama geldiği hakkında konuşacağız. Evet, bu şairlere ve onların savunduğu her şeye bir meydan okumadır; Sokrates yüzyıllık şiir geleneğine karşı kendisini ortaya koymaktadır. *Savunu* Sokrates'i yeni bir vatandaşlık modeli, yeni bir vatandaş türü sunarken resmetmektedir.

Bölüm 4. Bulutlar: Sokrates'in Yeni Vatandaşlık Modelinin Açığa Çıkarılması

Şairlere karşı meydan okuması bir bakıma kendisine yönelik olarak biriken hoşnutsuzluğun temelinde yatıyordu ve bunu Aristophanes ve onun önceki suçlayıcılar dediği kişiler doğurmuştu. Esasen, diyebiliriz ki, Sokrates Aristophanes ve diğer şairler tarafından öylesine ciddiye alınmıştı ki, Aristophanes Sokrates hakkında ve onu küçük düşürmek ve onun öğrenme mesleği ile alay etmek için tüm bir oyunu adadı, *Bulutlar* adlı tam bir oyun yazdı. Aristophanes'in oyunu, okumakta olduğunuz kitabın bazı basımlarına dâhil edilir; elinizdeki kitap gibi; bu kitap *Savunu* ve *Crito*'nun yanı sıra Aristophanes'in *Bulutlar*'ını da içermektedir. Bu oyunun varlığı hepimize Sokrates'in çağdaşlarının en önde gelenleri tarafından ne kadar ciddiye alındığını göstermektedir. Aristophanes, Sophocles ve Euripides ve diğerlerinin yanı sıra en büyük Yunan oyun yazarları arasındaydı. Diyebiliriz ki, alay etmek,

Sokrates'le alay etmek övmenin en samimi biçimlerinden birisidir; [şairler] Sokrates'i oldukça ciddiye almışlardır.

Sokrates'in söylediği üzere kendisine yöneltilen ilk suçlamanın bir parçası olması nedeniyle *Bulutlar* hakkında, bu komedi, Sokrates'e yönelik bu taşlama hakkında bir şeyler söylememe müsaade edin. Burada Aristophanes Sokrates'i bir araştırmacı olarak sunar ve bu ilk suçlamanın bir parçasıdır, gökteki ve yerin altındaki şeyleri araştıran ve zayıf argümanı güçlü kılan bir araştırmacıyı hatırlayın. Sokrates Aristophanes'in kendisine yönelik geliştirdiği iddianın bu olduğunu söyler. Bu oyunda, Sokrates insanlık tarihinde bilinen ilk düşünce kuruluşu olduğunu düşünebileceğimiz oluşumun başı, lideri, direktörü olarak sunulur. Bu yer oyunda, Düşüncehane diye çevrilen Phrontisterion adını taşır. Buraya babalar, Atinalı babalar çocuklarını Sokratik bilgeliğin gizemleri hakkında endoktrine edilmek üzere getirmektedir. Sokrates oyunda bulutları, gökyüzündeki şeyleri, öyle değil mi, daha iyi gözlemleyebilmek için bir sepetin içinde sahne üzerinde uçar veya süzülür halde sunulur. Fakat, bir çok açıdan, en azından Aristophanes'in gözünde, bu, Sokrates'in yeryüzündeki meselelerden, vatandaşlarını ilgilendiren şeylerden kopukluğunu sembolize eder. Sokrates, Almancada insanların *Luftmensch* diyeceği türden bir insandı. Havada bir adam, bilirsiniz, öylesine uçuk ki, ayakları yere basmaz.

Ve Sokrates bunu yaparken sadece Tanrılarla alay etmez, fakat ensesti öğretir, her ahlaki, insani tabuyu—ensesti, her türlü ahlaki şeyi çiğnemeyi ya da bir kimsenin ebeveynlerini dövmesi, bu türden şeyler—yıkmayı öğretir. Aristophanes Sokrates'i böyle resmetmektedir. Sokrates yıkıcı bir şüphecilik sergilerken sunulur. Bu Aristophanes'in ona yönelik suçlamasının merkezinde yer alır. Uzun lafın kısası, oyun Sokrates'in düşünce kuruluşunun küskün bir öğrenci tarafından yakılmasıyla son bulur. Tüm sonraki profesörler için, boş şeyleri öğreten profesörler için iyi bir ders ha? [Güler] Doğru mu? Yanlış fikirlere kapılmayın. Bölüme giderken yanınıza bir kibrit alın. Evet, bu Sokrates resmi, gökyüzündeki ve yerin altındaki şeyleri araştıran adam resmi ne kadar doğru? *Bulutlar* 423 yılında Sokrates kırklı yaşlarının ortasında iken yazılmıştı ve Aristophanes'in Sokrates'i bizim doğa filozofu diyeceğimiz bir kimsedir. Gökyüzündeki ve yeryüzündeki şeyleri araştıran kişi. Bugün bizim bilim insanı, doğa bilimci diyeceğimiz bir kimse. Fakat bu gençliği yozlaştırmak ve inançsızlık suçlamalarının yöneltildiği Sokrates'ten oldukça uzak gözükmektedir, öyle değil mi?

Bölüm 5. Sokratik Dönüş

Savunu'da, ve burası Sokrates'in konuşması içerisinde çok önemli bir yer teşkil eden hikâyeyi anlattığı yerdir; Sokrates duruşmadan çok daha önce gerçekleşen ve onu çok farklı bir yola sokan bir olayın bir tür entelektüel biyografisini sunar. Sokrates Charephon adında, kendisinin de arkadaşı olan bir adamın hikâyesini hatırlar. [Bu kişi] Delphi kâhinine gitmiş ve Sokrates'ten daha bilge bir insanın olup olmadığını sormuş ve olmadığı cevabını almıştır. Sokrates bize, kendisine bu söylendiğinde kâhine inanmadığını ifade ettiğini söyler. O buna inanmamıştır ve Kâhin'in sözlerini yanıtlamak için yaşam boyu süren kendinden daha bilge bir kişi arayışına başladığını söyler. Bu arayış onu politikacıları, şairleri, zanaatkârları, bilgili olmalarıyla tanınan herkesi sorgulamaya yöneltmiş, onun diyalogları doğal bilimsel olgular hakkında değil fakat erdemler hakkında, onun bize söylediği üzere, bir insanın ve bir vatandaşın erdemleri hakkında, bizim bugün ahlaki ve siyasi sorular diyebileceğimiz sorular sormaya yöneltmiştir.

Sokrates'in burada anlattığı olay, bir kimsenin meşhur Sokratik dönüş diyebileceği şey, deyim yerindeyse Sokrates'in ikinci denize açılışdır. O Sokrates'in hayatında doğal olguları araştırmaktan insani ve siyasal şeyleri, ahlaki ve siyasi şeyleri çalışmaya döndüğü anı temsil eder. Delfi hikayesi Sokrates'in entelektüel biyografisinde büyük bir dönüm noktasını oluşturur. Bu yerin üstündeki ve altındaki şeyleri araştıran genç, Aristophanes'in Sokrates'inden sonraki platonik Sokrates'e kayışa karşılık gelir. Siyaset biliminin kurucusu, Sokrates ahlaki ve siyasi hayata ilişkin erdemler hakkında sorular soran disiplinimizin kurucusudur. Sokrates'in bu dönüşü, hayatındaki ve kariyerindeki bu büyük dönüşü anlatımı pek çok soruyu cevapsız bırakmaktadır. Belki diyalogu okurken sizin de bu husus dikkatinizi çekmiş olabilir. Niçin o doğal olguları araştırmaktan insani ve siyasi şeyleri çalışmaya geçmiştir? Delfi kehaneti Sokrates tarafından en azından felsefi tartışmada diğerleriyle tartışmayı kumanda etmek için mi yorumlanmaktadır? Niçin Sokrates onu böyle yorumlamaktadır? Bu türden konuşmalara başlamada neden bu yorum biçimi uygun yorum biçimi olarak gözükmektedir?

Kendisine karşı ahlaksızlık ve inançsızlık suçlamaları getirilen Sokrates bu Sokrates'tir. Bununla beraber bunların hiçbiri Sokrates'in suçunun doğasının ne

olduğu sorusunu pek cevaplamaz. Sokrates ne yaptı? Ahlaksızlık ve inançsızlık ne anlama gelmekteydi? Bu soruları cevaplayabilmek için bu yeni Sokratik vatandaş türü ile ne kastedildiğine biraz yakından bakmak zorundayızdır. Kimdir bu vatandaş? Sokrates'e karşı Anytus ve Meletus tarafından getirilen suçlamalar komedi şairi Aristophanes tarafından getirilen suçlamalarla aynı değildir. Anytus ve Meletus ahlaksızlık ve inançsızlıktan bahsediyorlar, gökyüzündeki şeyleri araştırmaktan ve zayıf iddiayı güçlü kılmaktan değil. Bu terimler ne anlama gelmektedir? İnançsızlık ve ahlaksızlık, ne anlamda bunlar yurttaşlık suçlarıdır? İnançsızlık onun izleyicilerine ve çağdaşlarına ne anlam ifade etmiş olabilir? Minimumda, inançsızlık suçlamasının Tanrılara karşı saygısızlık ima ettiğini düşünürdük. Meletus bunları karıştırırsa da, inançsızlık ateizm ile aynı şey olmak zorunda değildir; ancak bir toplumun en derinden bağlı olduğu şeylere yönelik bir saygısızlık hatta küfrü çağırıştırır. Öyle değil mi? İnançsız olmak bir kişi veya bir toplumun çok değer verdiği şeylere karşı saygısız olmaktır. Örneğin, günümüzde insanlar bayrak yakmayı tahkir olarak gördüklerinde inançsızlık lisanını kullanıyorlar, öyle değil mi? Onlar bir tür dini veya yarı-dini kutsala saygısızlık lisanı kullanmaktalar. İsmi Yunanca'da esasen özen, ilgi anlamına gelen Meletus, Sokrates'i vatandaşlarının değer verdiği şeylerle gerektiği gibi ilgilenmemekle suçlamaktadır. Evet, soru "Sokrates neye önem veriyor?" "O neye önem veriyor?" sorusudur.

Şunu bir düşünün: Bildiğimiz her toplum bir tür iman ve inanç sistemi içerisinde işler. Bizim kurucu belgelerimizi, Bağımsızlık Bildirgesi'ni, Anayasa'yı ele alın. Tüm insanlar eşit yaratıldıkları, elden alınamaz halkalarla donatıldığımız ve meşru yönetimin rızadan kaynaklandığı ve benzeri [inançlar]. Bu inançlar ulusal inanç gibi bir şeyi oluşturur; Amerikan olmanın ama başka bir kimse olmamanın ne demek olduğunu belirten Amerikan ulusal inancı diyebiliriz buna. Fakat, kaç kişi bu inançların neden doğru olduğuna veya onların nasıl temellendirileceğine ilişkin akla uygun bir açıklama yapabilir? Çoğumuz, çoğu zaman bu inançları onları çocukluktan itibaren öğrendiğimiz, Thomas Jefferson tarafından veya onun gibi büyük bir otorite tarafından yazılmaları nedeniyle bir iman meselesi, bir inanç meselesi olarak görürüz. Bunları sorgulamak yurttaşlık inancı, yönetici fikirlerimize yönelik inanç noksanlığı göstermek gibi gözükürdü. Kısaca, yurttaşlık dindarlığı ve saygısı noksanlığı diyebilirsiniz.

Sokrates açıkça inanç ve imanın vatandaşın doğal durumu olduğuna inanır. Ne tür olursa olsun her toplum onun yönetici ilkelerine, temel inançlarına yönelik bir tür imanı zorunlu kılar. Fakat inanç en azından iki kaynak tarafından tehdit edilir gözükmektedir. [Bunların] biri basit inançsızlık veya inanmama durumudur; basitçe sevmediğiniz için bir tür hâkim düşüncenin reddi [durumu]. Bilirsiniz, arabaların tamponlarındaki “Otoriteyi Sorgulayın” çıkartmasını gördüğümüzdeki türden hâkim düşüncenin reddi. Fakat hakim düşünce ile olan diğer çatışma kaynağı felsefeden kaynaklanmaktadır. Felsefe basit inançsızlık veya reddetme durumu değildir, fakat bunlar kolaylıkla karıştırılabilir. Felsefe fikri bilgi ile, fikir veya inancı akıl ile ikame etme arzusundan doğar. Felsefe için bir fikri iman temelinde savunmak yeterli değildir, bir kimse inancı için rasyonel, akla dayalı bir açıklama getirebilmelidir. Onun amacı yurttaşlık imanını rasyonel bilgi ile ikame etmektir. Bu nedenle felsefe inanç ve bu türden yurttaşlık imanı ile gerilim halindedir. Yurttaş belli türden bir siyasi düzen veya rejime bağlı olduğu için belli inançları iman temelinde [rasyonel temelde sorgulamaksızın] kabul edebilir. Fakat filozof için bu asla yeterli değildir. Filozof bir bilgi arayışı olarak bu inançları doğru standartlar ışığında, her zaman ve her yerde doğru olan şeyin ışığında yargılamayı amaçlar.

Felsefe ve inanç arasında veya başka bir ifadeyle, felsefe ve şehri bir arada tutan yurttaş inançları arasında zorunlu ve kaçınılmaz bir gerilim vardır. Bu bakış açısından, sormak istiyorum, Sokrates inançsızlık suçunu işlemiş miydi? İlk bakışta, cevap evet gibi görünüyor. Sokrates yurttaşları ile aynı şeye önem vermiyor. Jüri karşısındaki ilk sözleri buna şahitlik ediyor: “Ben, buradaki konuşma biçimine yabancıyım” der. Bu onun Atinalı yurttaşlarının kaygılarına yabancılığının, onlara ilişkin tatminsizliğinin bir ifadesi gibi gözükmektedir. Ben sizin yaptığınız veya önem verdiğiniz şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Fakat Sokrates’in hiç önem vermediğini söylemek de doğru gözüküyor. O [bazı şeyleri] derin bir şekilde umursadığını, belki de etrafındaki, kendisinden önce gelmiş ve sonra gelecek olan herkesten daha derin bir şekilde umursadığını iddia etmektedir. Onun derinden önemsendiği şeyler arasında insanları başka hiçbir şey yapmamaya ama onun ifadesiyle “Başka hiçbir şey yapmamak fakat sizi, hem yaşlı hem genç, bedeni ve parayı umursamayıp ruhunuzun nasıl en iyi durumda olacağını umursamaya ikna etmeye çalışmak” [gelmekteydi]. Jüriye, bir kimsenin ruhunun durumuna ilişkin bu kaygının, onu sadece kendisini güçsüzleştirmeye yöneltmeyip ama aynı zamanda

kamusal meselelerden, şehri ilgilendiren şeylerden uzaklaştırıp özel erdem arayışına yönelttiğini söyler.

İşte bugün *Savunu*'nun 31d bölümünden Sokrates'in şu sözleri ile sizi baş başa bırakmak istiyorum: "Benim siyaset olarak aktif olmamın karşısında duran şey budur. Bu neden bana tamamıyla asil gözükmemde çünkü ey Atinalılar şunu iyi biliniz ki, eğer çok daha önce siyasi olarak aktif olsaydım, çoktan yok olup gider ne size ne de kendime bir faydam dokunurdu. Şimdi size doğruyu söylediğimde bana kızmayın. Çünkü gerçekten size veya başka herhangi bir topluluğa muhalefet ederek devlette gayr-ı adil ve gayr-ı hukuki şeylerin olmasını engelleyip hayatını koruyabilecek hiç kimse yoktur." Sokrates şöyle devam eder: "Eğer gerçekten adalet için mücadele edecek birisi hayatını kısa bir süre için bile koruyacaksa kamusal değil ama özel bir hayat sürmelidir." Bir düşünün, eğer gerçekten adalet için mücadele eden birisi hayatını koruyacaksa, kamusal değil özel bir hayat sürmelidir. Sokrates'in adalet peşinden gitmenin Onu kamusal hayattan özel hayata dönmeye zorladığı iddiasını nasıl anlayacağız? Bu özel erdem türüyle, ruhunun erdemiyle ilgilenen bu yeni tür vatandaş nasıl bir şeydir? *Savunu*'yu bitirip *Crito*'ya ilerlerken gelecek hafta için bu soruyu düşünmenizi istiyorum. Tamam mı? Gelecek hafta bunu yapacağız.